

med sockennamnet. Den avgörande invändningen mot Brates tolkning är emellertid, att namnet av resterna att döma har slutat på *m*. Som ovan påpekats, har det på det skadade partiet funnits plats för tre runor. Det är sålunda mycket möjligt, att namnet har varit *Holmr*.

En ristare med namnet *Torfast* förekommer också, såsom redan Brate påpekat (*Svenska runristare*, s. 50), på L 29 Grynsta backe, Tibble sn. Trots det stora avståndet mellan de båda runstenarna, kan det icke råda något tvivel om att de ha utförts av samme man. Brate framhåller (a. a.), att de båda ristningarna »hava åtskilliga gemensamma drag, nämligen förekomsten av en fågel samt *hr* i början av ordet 'ristade'». I detta ord har Torfast i Hanundainskriften råkat hoppa över *s*. Till det påfallande bruket av *o*-runan (*orniutr*, *purfostr*, *runor*) finnas också paralleller på Grynstastenen. Brate anser, att »denna vacklan i bruket av *o*» gör det

sannolikt, att Torfast tillhör 1040-talet. I *Upplands runstenar* (s. 46) uttalar sig Otto v. Friesen, i avslutningen av kapitlet om Ingvarsstenarna, om ristaren Torfast: »Vi kunna alltså förlägga Ingvarsstenarna till 1040-talets första år. Den gamle mästaren Asmund är då ännu i full verksamhet, men nya konstnärer stå redo att träda fram. Mindre betydande är Torfast, som med Asmunds senare ornamentik som förebild ristat sex à sju stenar i mellersta och östra Uppland. Karakteristiskt för honom är bruket af *þ* äfven för onasaleradt *a*, ett bruk, som förekommer också eljest vid denna tid, t. ex. å Ingvarsstenarna. Torfasts plan för och utförande af ristningarna äro tämligen goda, dock afgjort underlägsna Asmunds.»

Vissa överensstämmelser i ornamentiken, t. ex. hästen och ryttaren, finnas mellan U 599 och U 375.

600. Sund, Börstils sn.

Pl. 142.

Litteratur: B 552, L 272, D 2:273. J. Bureus, F a 6 s. 191 n:r 132 (Rhezeliu), F a 5 n:r 74, F a 10:1 n:r 103, F a 1 s. 17; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F e 6), s. 213 (tryckt i UFT h. 32, 1915—17, s. 72), F l 1 n:r 16; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 136; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 301, 2, s. 733; N. R. Brocman, Resa til Helsingland 1763 (F e 23), s. 39, Svenska Magazinet 1766, s. 724; F. V. Radloff, Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 1 (1804), s. 165; R. Dybeck, Runa (fol.) h. 5 (1872), s. 76—77; E. Brate, Anteckningar 1917 (ATA); Östhammars Tidning 15/6 1917; Frösåkers hembygdsförenings årsskrift 1929, s. 8 f., 1933, s. 16; Handlingar i ATA.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (i F f 6 n:r 31); Rhezelius, teckning (i Monumenta Uplandica och F l 1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 552); Carl Hermelin(?), teckning (F m 60:2); Dybeck (D 2:273); Brate, foto 1917 (ATA); S. B. F. Jansson, foto 1942 (ATA).

Runstenen står på gårdsplanen till Sund n:r 5, 6 m. N om landsvägen till Öregrund, 2,7 m. Ö om ett boningshus. Om stenens ursprungliga plats i ett gravfält ÖNÖ om gården se nedan.

65—45887. *Upplands runinskrifter*.

Fig. 352. U 599. Hanunda, Hökhuvuds sn.
Efter B 556.

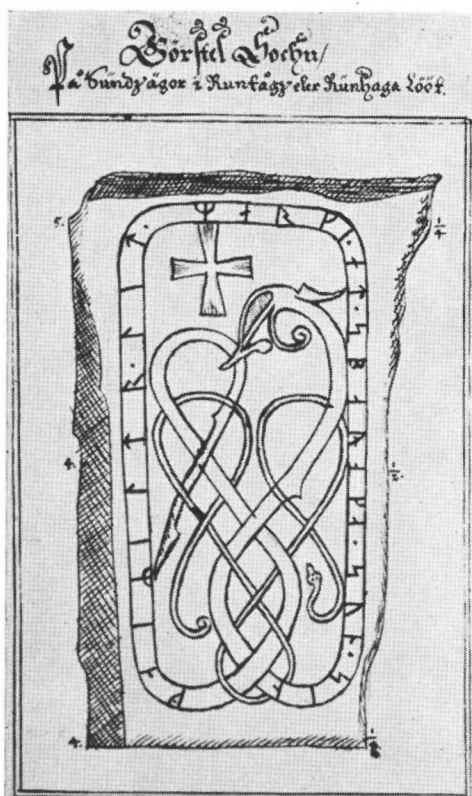

Fig. 353. U 600. Sund, Börstils sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Bureus kände till inskriften genom en uppteckning av Rhezelius, som i F a 6 anger stenens plats »Börstel Sochn. Wedh Sundh.» En närmare beskrivning av platsen lämnar Rhezelius i *Monumenta Uplandica* (F c 6): »Östan sund i Runtåg eler Runhaga löt lågh denne Sten versus occid. Rödh och blå sten står wedh tädh i hagen. Sept. 26. 1636.» I F a 10: 1, där teckningen tyvärr har klippts bort, uppges platsen vara »Widh Sund i Runtågzhagen», och samma uppgift återfinnes i F a 5 och F f 6 (»Sund i Runtogz Hagen»). Som överskrift till avbildningen i F l 1 står: »På Sundz ägor i Runtåg eler Runhaga Lööf.» Peringskiölds *Monumenta*: »På Sundz ägor i Runlötzhagen har man til att see en heel Runsteen med denna skriff . . .» På träsnittet ser man också gravhögar och en stensättning. B 552: »Sunds ägor»; L 272: »I Runlötshagen (jemte griftrör och stensättningar).» N. R. Brocman, som besökte Sund den 11 september 1763, kritiserar i sitt exemplar av *Bautil* (R 556 a) träsnittets framställning av stenens plats: »Denna prospect är orätt aftagen ty til höger har Stenen warit och til wenster ringen. Bakom äro Högarne(?). Här är och en ring såsom en båt formad . . .» I »Resa til Helsingland» skriver han på tal om Rogstastenen: »Detta kan vara et artigt Exempel, huru en ibland våre raraste Runstenar nekas, jag vet icke om af annat än Afundsjuka, igenom en liten flyttning en säker Vård. Tvärt om, finner man flere Runstenar, antingen af forakt eller

Egennytta, vara af sina fordna Ställen uptagne, och med Skriften inåt vänd lagde i Murar samt Broar. Jbland andre Utvägar, fann jag en besynnerlig för Runstenen på Sunds Ägor, Baut. 552. den Bonden Jan Nilson där i Byn uptagit och lagt til Spishäll uti sin Stufva. Ännu voro väl icke Runorna utbrända . . . Men jag tilsade fader Jan Nilson, så framt han icke snart flyttade Stenen på sit Ställe, at han därföre af Cronobetjeningen kunde blifva tiltald, och utom Böterna ändå förbindas at taga honom utur Spiseln samt bättre vårda'n, om han icke ville skjutsa honom tillbaka.» Denna berättelse omarbetades och trycktes i *Svenska Magazinet* (augusti och oktober 1766). Där läses om Sundstenen: »Huru vårdslöst våre Runstenar äljäst ofta handteras tvärt emot Kgl. Förbud och Förordningar, har jag icke håller bort förtiga, och i synnerhet med hvad förlust sådant sker, bevist af en Runsten, som för detta ståt på Sunds ägor . . . men nu fanns uti en Bondestufva til spishäll inmurad». Radloff: Nära Sund »har på den så kallade Runlötshagen varit en Runsten. Då Brocman reste här nyttjades den til spishäll; men är nu inlagd i en källarmur med runorna inåt.» Dybeck lämnar i *Runa* (fol.) följande upplysningar: »I Börstils socken granskades, uppmättes och afritades ättehögar och grafkullar, skeppsättningar, treuddar och stenkretsar vid Sund (Runslöten), ost nord ost från byn . . . Sockens ende runsten (Lilj. 272), ursprungligen rest i Sunds Runslöt, låg på Brocmans tid (1766) såsom spishäll i en gård i byn och var 1804 med inåt vänd ristning inlagd i en källarmur (Radloff), derutur han omkring 1827 uttogs af kyrkvärden Olof Olsson, som lade honom i täppan till gården nr 4 i byn, der han nu är. Kyrkvärden tycker att stenen bör åter resas, och han har rätt.» *Sveriges runurkunder*: »Stenen ligger i täppan till en af gårdarna.» I sina anteckningar 1917 skriver Brate: »Runstenen låg vid mitt besök med runsidan upp på Olov Erikssons (sonson till Olov Olsson) gård, Sund nr 5, men har förr legat i Runlötshagen, som förr hört till denna gård,

Fig. 354. U 600. Sund, Börstils sn.
Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

Fig. 355. U 600. Sund, Börstils sn.
Efter teckning av Rhezelius i Fl 1.

men nu genom lantmäteri kommit till nr 2. Runlötshagen ligger 500—600 m. österut från gården utefter norra sidan av landsvägen till Öregrund vid ett skolhus och är nu till största delen uppodlad, men den del, som ännu icke är åker, utgöres av ett gravfält med talrika gravkullar, för det mesta runda, somliga äro rösen, och åtminstone en är kantad av en rektangelformig stensättning. Enligt B. 552 är det nära en grav med rektangelformig stensättning, som stenen stått, själv omgiven av ett stenröse. Vid kortändan av den bevarade rektangelformiga stensättningen finnes ock på lämpligt avstånd ett mindre stenröse, som väl kunnat vara det, vari runstenen varit uppställd. För att kunna avbilda ristningen lät jag välta stenen på kant och på samma gång lägga sten under och bakom.» I *Östhammars Tidning* 1917 meddelar Brate: »... runstenen i Sund har flyttats från sin ursprungliga plats på en av gravhögarne i Runlötshagen och låg redan 1766 som spishäll i en gård i byn, 1804 i en källarmur, varifrån den togs ut c. 1827, och ligger nu på Erik Olssons gård, nr 5.» I *Frösåkers hembygdsförenings årsskrift* 1929 påpekas: »Stenens resande är för ristningens bestånd mycket viktig, och bör därför Hembygdsföreningen låta sig angeläget vara att föranstalta därom.» I skrivelse till Riksantikvarien 1 dec. 1931 föreslås åter, att stenen skall resas: »I Sunds by ... finnes, som bekant, en runsten, vilken sedan omkring 100 år förvaras å gården nr 5 i Sund, där den av nuvarande ägaren till nämnda hemman användes som bänk utanför brygghusbyggnaden. Runstenen ifråga ... ligger upplagd på ett par mindre stenar och med runinskriften vänd uppåt. Detta gör att bildsidan mer och mer vittrar av regn och snö, och torde väl bliva alldeles utplånad, om icke något göres för att skydda densamma.» Genom Riksantikvarieämbetets försorg flyttades stenen och restes på ovan angiven plats år 1933.

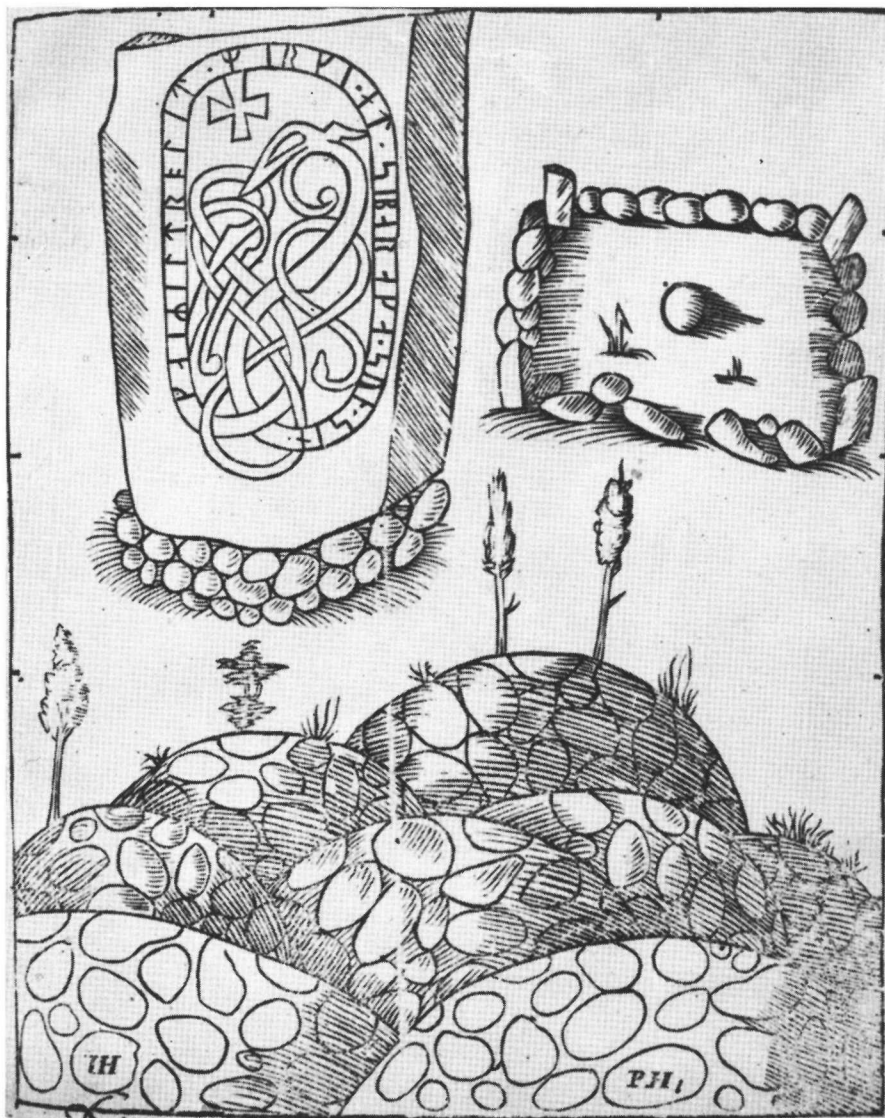

Fig. 356. U 600. Sund, Börstils sn. Efter B 552.

Svartgrå, finkornig granit med röda inslag. Höjd 1,28 m., bredd 0,74 m. Ristningen är i stort sett djupt och tydligt huggen.

Inskrift:

gairilr · lit · mirki · at · sbaraka · sun · sin

5 10 15 20 25 30

Gæirhildr let mærki at Spraka, sun sinn.

»Gerhild lät (göra) minnesmärket åt Sprake, sin son.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. I 1 **g** är prickén något svag. 2 **a** har bst endast t. v. om hst. Av 8 **r** återstår övre delen samt svaga spår av bst nedtill. Efter 8 **r**, 11 **t**, 16 **i** tydliga sk. 10 **i** och 13 **i** äro ej stungna. I 17 **a** är bst dubbelsidig. Sk efter 18 **t** är något otydligt. 21 **a** och 23 **a** ha i likhet med 2 **a** bst endast t. v. om hst. Efter 21 **a** finnes

Denna Brocmans, Dybecks, Brates och v. Friesens tolkning torde bygga på en oriktig läsning. Det kan knappast råda något tvivel om att runan 22 är ett något skadat **r**; jfr Rhezelius' och Hadorphs läsningar. Skrivningen **sbaraka** (ack.) skall med all sannolikhet återge ett mansnamn *Sprak(k)i*. Samma namn finnes på en annan uppländsk runsten — L 299 Rasbo-Kils kyrka — skrivet **sbraki**. På Sundstenen skulle vi då ha ett inskott av en **a**-runa mellan **b** och **r**, vilket icke är orimligt; om inskott av »överflödiga» **a**-runor se U 524 och S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 65 f.

Den till såväl innehåll som yttre mått relativt obetydliga Sundstenen är ganska skickligt huggen, men man torde icke med någon säkerhet kunna hänföra den till en bestämd runristare. I *Frösåkers hembygdsförenings årsskrift* (1929, s. 9) gör emellertid v. Friesen en sådan bestämning. Han säger om stenen: »Den är huggen omkring mitten av 1000-talet av en av Upplands skickligaste ornamentiker vid namn Wigmund. Han har endast huggit ett fåtal stenar, men dessa vittna om en konstnärlig smak och säkerhet i teknik, som icke av någon runmästare äro överträffade. Till egen åminnelse reste han en sten i Örby i Rasbo socken, som torde varit hans hemort. Å denna sten, som numera är flyttad till Uppsala, nämner han sig styrmannen (= skeppshövdingen). Såväl denna sten som stenen vid Sund bär ett likarmat kristet kors, vilket antyder att ristaren — som man kan vänta av en dåtida storman, som sett sig om i världen — var kristen.» Att räkna Sundstenen som ett verk av Wigmund, förefaller, som ovan framhållits, mycket djärvt, och attributionen är av allt att döma oriktig.

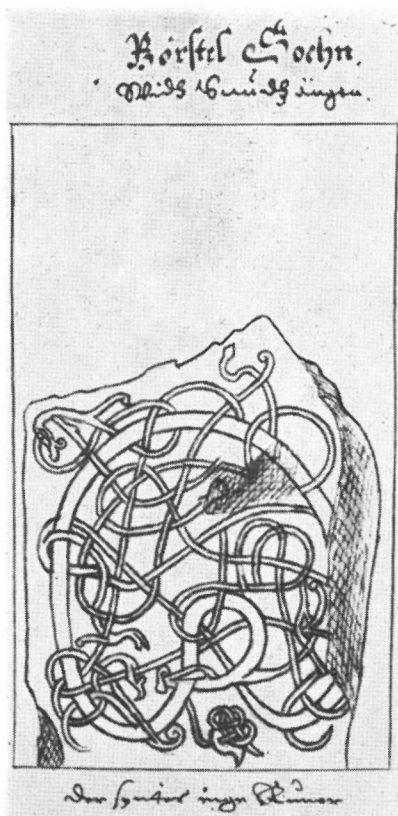

Fig. 357. U 601. Sund, Börstils sn.
Efter teckning av Rhezelius i Fa 10: 1.

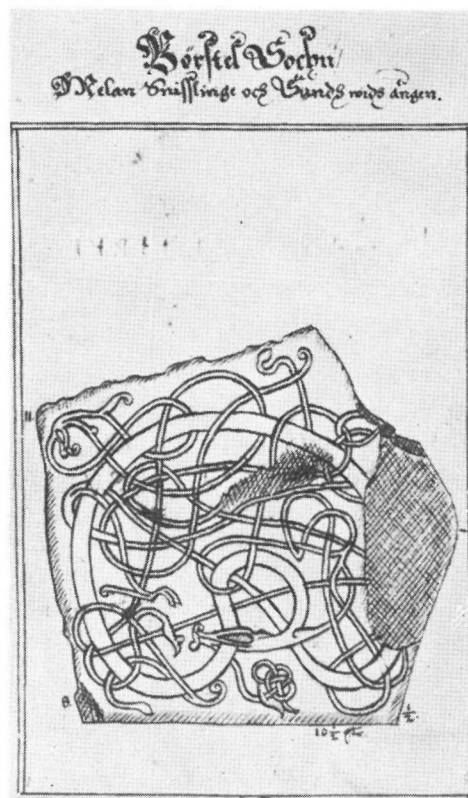

Fig. 358. U 601. Sund, Börstils sn.
Efter teckning av Rhezelius i F1 1.